Requiescat in pace.
Necrologuri din colecţiile Bibliotecii „Teleki - Bolyai”

WEISZ ZSIDÓNIA
Biblioteca Judeţeană Mureş
Biroul Colecţii Speciale. Biblioteca „Teleki - Bolyai”

Abstract

Requiescat in Pace. Obituaries in the „Teleki - Bolyai” Library Collections

The Teleki - Bolyai Library owns a huge amount of obituaries, printed between 1783-1976. Even though the primary aim of these documents was to commemorate the death of someone, the data included in them can be used for several types of research.

The first part of the paper focuses on the presentation of the obituary, as a source-type, and of the collection held in the above-mentioned library. The second part of the paper presents the process of elaboration of an Excel table, which facilitates the work of researchers and librarians, and also allows the preservation of the printed document.

Keywords: *obituary, database, Teleki - Bolyai Library, biographies, Transylvania*

Pe lângă volumele de mare valoare bine-cunoscute publicului, rafturile Bibliotecii „Teleki-Bolyai” din Târgu-Mureş adăpostesc o bogată colecţie de foi volante, cum ar fi diferitele tipuri de afişe, invitaţii şi anunţuri tipărite şi scrise de mână. O colecţie aparte printre aceste documente o reprezintă necrologurile adunate într-o perioadă de peste 200 de ani.

Studiul de faţă se concentrează asupra prezentării colecţiei de necrologuri, fără însă a fi o prezentare a morţii ca fenomen social, sau o analiză a discursurilor propriu-zise. Lucrarea se structurează pe două părţi. Prima constă în prezentarea necrologului ca tip de document, respectiv în analizarea scurtă a colecţiei de documente din fond. Cea de a doua secţiune descrie procesul de prelucrare al fondului şi baza de date în sine, cu explicaţii practice privind folosirea acesteia.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

*

Conform definiţiei din DEX, necrologul este un „*discurs, articol cu caracter funebru în care de obicei sunt relevate calităţile morale şi valoarea socială a unei persoane decedate de curând*."[1] Deşi par destul de bizare, documentele cu chenarul negru - în special cele din secolul al XIX-lea, sau şi mai vechi - nu sunt doar simple imprimate prin care se anunţă decesul cuiva. Oratorica fastuoasă şi complexitatea informaţiilor cuprinse în aceste tipărituri oferă informaţii preţioase pentru cei interesaţi de literatura religioasă, respectiv istoria socială.

Moartea,[2] ca ultima dintre staţiile vieţii umane, a fost sărbătorită cu fast încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, pe lângă recuzita de bază - şi anume coşciugul - apar noi şi noi componente ale spectacolului funebru: catafalcul, hainele de doliu, jerbele, piatra funerară şi anunţurile mortuare.

În secolele precedente, predicile funerare şi necrologurile scrise în onoarea defunctului erau destinate în exclusivitate aristocraţiei. Cu trecerea timpului însă şi burghezia dornică de reprezentare a descoperit această practică,[3] astfel ele au început să fie produse în masă.

Odată produsă, trecerea în nefiinţă a unei persoane se cuvenea a fi anunţată publicului. Informaţia de bază - bineînţeles pe lângă vestea tristă -

[1] www.dexonline.ro/definitie/necrolog. Accesat ultima dată pe 04. 04. 2012.

[2] Despre moarte şi percepţia sa vezi Arnold Toynbee (ed.), ***Men's concern with Death*****,** New York, McGraw-Hill, 1969; Philippe Ariés, ***L'homme devant la mort***, Paris, Le Seuil, 1977; Idem: ***Images de l'homme devant la mort***, Paris, Seuil, 1983; Lakner Judit, ***Halál a századfordulón*****,** Budapest, História, MTA TTI, 1993; Michel Vovelle, ***La mort et l'Occident de 1300 à nos jours*****,** Paris, Bibliotheque Illustree Des Histoires,1983; Grancea, Mihaela - Dumitran, Ana (eds.), ***Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX*****,** Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2006.

[3] Lakner Judit, ***Halál a századfordulón***, Budapest, História, MTA TTI, 1993, p. 88.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

era data şi locul înmormântării, pentru ca cei dornici să poată participa.[4] Alte informaţii interesante cuprinse în documente se refereau la circumstanţele morţii, meritele şi eventualele funcţii ale defunctului, respectiv date despre familie. Designul şi textul necrologurilor a fost modelat de stima de sine, stilul epocii şi cel personal, posibilităţile financiare ale urmaşilor, respectiv apartenenţa la o anumită confesiune sau grup etnic.

Din compararea textelor reiese că în foarte multe cazuri necrologurile erau tipărituri preformulate, care puteau fi comandate de la serviciile de pompe funebre, alături de celelalte accesorii necesare înmormântării, iar familiei îndoliate îi rămânea numai introducerea datelor personale ale defunctului, respectiv distribuirea acestor foi.

Necrologurile din Biblioteca „Teleki-Bolyai" sunt inventariate în Fondul Bolyai, între cotele Bq-1786 şi Bq-1814. Dintre acestea, exemplarele cuprinse între cotele Bq-1786 şi Bq-1811 aparţin de aşa-zisul fond vechi de anunţuri mortuare, colecţionate de fostul Colegiu Reformat din Târgu-Mureş. Aceste poziţii sunt aranjate în ordine alfabetică, fiecărei litere îi corespunde o cotă diferită. Bq-1810 adună necrologurile foştilor profesori ai Colegiului Reformat din oraş. La Bq-1811 s-au inventariat alte 369 de exemplare mai vechi (publicate înainte de anii 1960), provenind din donaţii. Cota Bq-1812 (circa 1.000 numere) conţine mai multe dosare ce cuprind necrologurile membrilor familiei Teleki, respectiv ale foştilor colegi, dubletele, şi câteva sute de anunţuri noi (emise după anii 1960).

Numărul Bq-1813 cuprinde necrologurile donate Bibliotecii „Teleki - Bolyai" de către Láni Oszkár.[5] Majoritatea acestor 197 de documente o reprezintă anunţurile mortuare ale membrilor familiei, iar restul ale diferitelor personalităţi locale. Láni nu a avut descendenţi. Cota Bq-1814

[4] O parte semnificativă dintre necrologuri au fost trimise prin poştă, la care - conform obiceiului - se aştepta ca recipientul să răspundă prin scrisoare sau cu trimiterea cărţii de vizită.

[5] Láni Oszkár (1888-1953), compozitor, pianist. Despre viaţa lui vezi ***Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, III. Kh - M***, ed. Dávid Gyula, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1994, p. 324.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

conţine 73 de documente coligate, toate fiind trimise episcopului reformat Szász Domokos, respectiv soţiei acestuia.

Colecţia de necrologuri se îmbogăţeşte constant prin donaţii. Aceste noi achiziţii sunt inventariate la cota Bq-1812 şi (alături de Bq-1813 şi 1814) urmează să fie introduse într-un tabel Excel.

Baza de date şi folosirea acesteia

La începutul anului 2009 a început prelucrarea necrologurilor existente în posesia Bibliotecii „Teleki - Bolyai." În decurs de aproape un an, autoarea lucrării a reuşit să introducă un număr de 2.706 de tipărituri (şi anume cotele Bq-1786-1811) într-o bază de date, ele reprezentând aşa-zisa colecţie de anunţuri mortuare vechi ale Bibliotecii „Teleki - Bolyai." Necesitatea acestei lucrări a fost determinată pe de o parte de numeroşii cercetători dornici să aibă acces la colecţie, iar pe de alta de dorinţa de a facilita orientarea şi regăsirea informaţiei în colecţie.

Necrologurile - contrar cărţilor, care sunt menite să servească un public larg - nu sunt produse pentru a fi răsfoite de numeroase ori şi de multe persoane. De aceea, nici calitatea hârtiei, nici cea a vopselei nu este considerabilă, documentele fiind astfel predispuse degradărilor mecanice şi chimice. Baza de date contribuie semnificativ la păstrarea stării optime a exemplarelor originale, fiindcă documentul propriu-zis intră în contact direct cu cercetătorul numai în cazuri excepţionale.

Baza de date este importantă şi din motive de eficacitate. Cum regulamentul intern al bibliotecii nu permite acordarea unui număr ridicat de documente unui cititor, în acelaşi timp, documentul electronic le oferă posibilitatea de căutări nelimitate. Astfel, atât cercetătorul, cât şi bibliotecarul economisesc timp semnificativ.

După consultarea cu colegii, s-a decis folosirea tabelului Excel ca metodă de lucru, fiindcă acest program permite prelucrarea unui număr ridicat de documente şi ajută la obţinerea rapidă a informaţiei solicitate de cercetător. În cazul în care utilizatorul nu este familiarizat cu operaţiile

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

executate în Excel are posibilitatea de a consulta mai multe cursuri on-line.[6] Structura tabelului a fost creată în aşa fel încât informaţiile să fie uşor de urmărit.

Datele prelucrate au fost introduse în celule, acestea fiind aranjate pe rânduri şi coloane.[7] Celulele pot fi copiate sau mutate cu uşurinţă şi se pot edita oricând. În cazul în care utilizatorul doreşte să găsească o anumită informaţie, cu folosirea comenzii *Ctr+F* şi introducerea numelui sau a termenului căutat, se ajunge direct la acel termen sau la lista cu rezultate.[8]

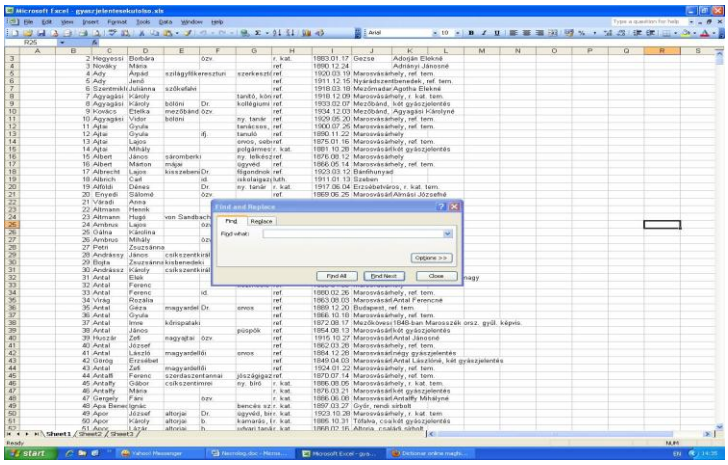

Fig. 1. Căutarea în baza de date

[6] http://www.ecursuri.ro/cursuri-online/excel-prin-exemple sau http://www.baycongroup.com/el0.htm. Accesat ultima dată pe 11 aprilie 2012.

[7] *Rows*, respectiv *columns,* în cazul în care utilizatorul foloseşte programul Excel în engleză.

[8] De exemplu, dacă cineva doreşte să afle câte persoane de confesie unitariană se găsesc în baza de date, poate introduce în câmpul de căutare prescurtarea ***unit.***, după care ajunge la o listă de 52 de rezultate. Însă, cum în baza de date sunt introduse şi cimitirele în care persoanele au fost înmormântate, pe această listă de 52 de poziţii apar şi cimitirele unitariene, prescurtarea lor fiind ***unit. tem*** (unitárius temető). Introducem ca termen de căutare ***unit. tem***, primim 3 rezultate. Eliminând aceste trei cimitire, ajungem la numărul unitarienilor din baza de date, şi anume 49 de persoane.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Întrucât la categoriile titluri, funcţii şi religie s-au folosit anumite abrevieri, pentru a facilita căutarea în baza de date, cercetătorilor le este asigurată o listă cu toate prescurtările folosite.[9]

Tabelul Excel în care au fost introduse datele prelucrate este structurat pe 11 coloane, prima celulă din fiecare coloană menţionând tipul de informaţie conţinută. Primele două coloane, denumite *sorszám* (număr de ordine), respectiv *régi jelzet* (cota veche) indică numărul de ordine al necrologului propriu-zis în baza de date, respectiv numărul prin care documentul se regăseşte pe rafturile bibliotecii.

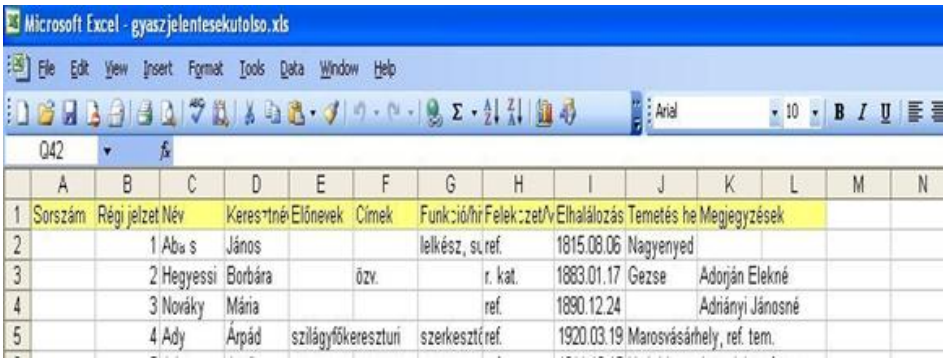

Fig. 2. Tipurile de informaţii introduse în baza de date

Următoarele patru coloane - *név* (nume), *keresztnév* (prenume), *előnevek* (atribute nobiliare), *címek* (diferite titluri) - adună informaţii legate de numele şi statutul defunctului. Numele de familie sunt aranjate în ordine alfabetică, femeile măritate fiind menţionate la litera cu care începe numele de familie al soţului.[10] Menţionarea atributelor este justificată de faptul că un procent semnificativ dintre persoanele studiate a fost de statut nobiliar. Totodată, acest detaliu poate fi folositor în deosebirea persoanelor cu acelaşi nume.

[9] Vezi la anexe.

[10] Aranjat astfel de bibliotecarii Colegiului Reformat.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Categoria *Funkció/hivatal* (Funcţii) este una dintre cele mai interesante coloane din tabel. Întrucât prezintă domeniul de activitate al defuncţilor, găsim o gamă largă de ocupaţii. Printre sutele de preoţi, profesori, medici, ofiţeri şi avocaţi, apar şi meserii mai puţin importante. Printre persoanele decedate găsim şi autorităţi locale, savanţi, monarhi, autorităţi eclesiastice şi copii.

În ceea ce priveşte confesiunile, acestea sunt prezentate în coloana *Felekezet/Vallás* (Confesii/Religii). Toate confesiunile din Transilvania sunt reprezentate în baza de date. Cum se prezintă şi în Fig. 3, cele mai multe necrologuri provin de la persoanele de religie reformată (1.222 exemplare, 45%) şi catolică (796 exemplare, 29%). Luteranii (56 exemplare), unitarienii (49 exemplare), izraeliţii (28 exemplare), greco-catolicii (34 exemplare) şi ortodocşii (4 exemplare) reprezintă un procentaj mult mai scăzut. 517 exemplare (19% din totalul documentelor) nu menţionează apartenenţa defunctului la o anumită confesiune.

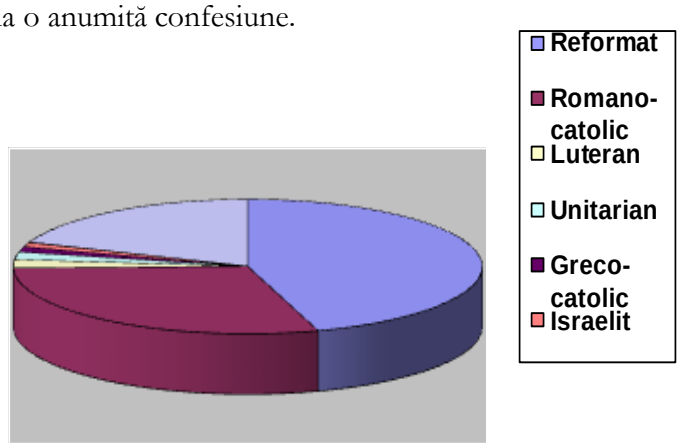

Fig. 3. Repartizarea necrologurilor pe confesiuni

În următoarea coloană (*Elhalálozás dátuma*) apare data la care defuncţii au fost înmormântaţi, în formatul AAAA.LL.ZZ. Chiar dacă necrologul nu menţionează data morţii, ziua ceremoniei de înhumare ne poate ajuta la stabilirea acesteia.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Locul înmormântării (*Temetés helye*) apare în majoritatea documentelor studiate. O altă informaţie importantă care se menţionează în legătură cu cimitirele este apartenenţa acestora la o anumită confesiune.

În coloana *Megjegyzések* (Observaţii) au fost introduse informaţiile suplimentare conţinute de necrologuri, cum ar fi de exemplu dacă avem şi exemplare scrise de mână, dublete sau cauza decesului. Pe lângă târgumureşeni, găsim un număr ridicat de persoane care erau din alte oraşe, ceea ce asigură bazei de date varietatea geografică. În această categorie intră rude ale mureşenilor, soldaţi şi ofiţeri decedaţi în timpul războaielor mondiale şi profesori din alte colegii reformate. Este interesant faptul că în colecţie apar şi cadre didactice care au predat la licee[11] aflate la mare distanţă de Târgu-Mureş şi de Colegiul Reformat. Acest fenomen se poate explica prin faptul că profesorii din localităţi diferite erau membri ai aceloraşi asociaţii şi se cunoşteau. Colegiile din Regatul Maghiar ţineau o legătură destul de strânsă, iar în cazul în care un profesor deceda, anunţul mortuar era trimis fiecărui colegiu reformat din Regat.

Perioada acoperită de documentele studiate este destul de largă. Primele exemplare provin din secolul al 18-lea,[12] cel mai timpuriu fiind cel al baronesei Bethlen Krisztina, decedată la data de 22 aprilie 1783 la Sângiorgiu de Pădure.[13] Documentul cel mai recent (Bq- 18../ 1885/a) este dedicat medicului Steinmetz Márer Éva, înmormântată la 5 septembrie 1976 în cimitirul evreiesc din Târgu-Mureş.

[11] Biblioteca „Teleki - Bolyai" deţine necrologuri din marea majoritatea a oraşelor din fostul Regat Maghiar.

[12] 8 exemplare, toate aparţinând aristocraţilor.

[13] Documentul cu nr. 2556.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Fig. 4. Repartizarea necrologurilor pe decenii

Segment temporal	Nr. decese	Procentaj
? - 1800	9	0,33 %
1801-1810	12	0,44 %
1811-1820	25	0,92 %
1821-1830	56	2,06 %
1831-1840	83	3,06 %
1841-1850	74	2,73 %
1851-1860	105	3,88 %
1861-1870	205	7,57 %
1871-1880	236	8,72 %
1881-1890	588	21,72 %
1891-1900	209	7,72 %
1901-1910	176	6,50 %
1911-1920	427	15,77 %
1921-1930	218	8,05 %
1931-1940	126	4,65 %
1941-1950	50	1,84 %
1951-1976	19	0,70 %
necunoscut	88	3,25 %

În ceea ce priveşte limba necrologurilor, din cele 2.706 de documente, 2.685 de exemplare sunt scrise în limba maghiară, 13 în limba germană, iar alte 8 în limba română. Limba latină este reprezentată numai prin scurte citate sau lozinci, folosite în cazul mai multor necrologuri catolice din prima parte a secolului al XIX-lea. Se găsesc şi necrologuri bilingve (în limbile maghiară şi română), respectiv un caz în care la moartea unei anumite persoane s-au tipărit două necrologuri cu text diferit, unul în limba maghiară, altul în limba română.

Concluzii

Colecţia de necrologuri deţinută de Biblioteca „Teleki - Bolyai" este semnificativă din mai multe puncte de vedere. În primul rând numărul ridicat de exemplare păstrate asigură un fond consistent pentru diferite

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

tipuri de cercetare. Cum anunţurile mortuare nu se păstrează mult timp de către cei care le primesc, aceste documente (în special cele emise în secolele precedente) sunt destul de rare. Astfel, prelucrarea acestor materiale este şi mai justificată.

Baza de date nu serveşte numai drept material informativ pentru a facilita munca cercetătorilor, respectiv a bibliotecarilor, ci totodată are funcţia de registru inventar. Întrucât în registrul principal se menţionează doar numărul de documente inventariate la cota respectivă, tabelul Excel oferă o imagine mult mai clară asupra materialului deţinut de bibliotecă. Tabelul permite totodată protejarea fondului propriu-zis, fiindcă documentele originale nu intră în contact cu eventualii factori de degradare.

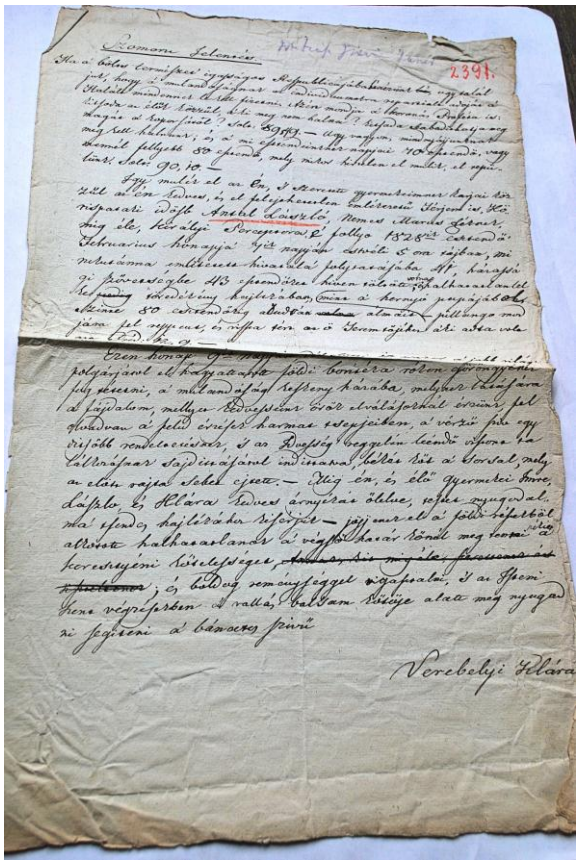
Eficacitatea cu care se regăseşte informaţia solicitată de cercetător este un alt beneficiu asigurat de baza de date. Datele cuprinse pot fi folosite în mai multe scopuri. De exemplu, cei interesaţi de istoria locală pot găsi informaţii importante pentru editarea unei cronologii locale sau a unui lexicon al personalităţilor din Târgu-Mureş. Cercetătorii care se ocupă de studierea ritualului de înmormântare sau de cimitire au şi ei posibilitatea de a găsi date folositoare muncii lor. Istoria mentalităţilor, antropologia, teologia, sau genealogia sunt alte discipline care pot profita din folosirea informaţiilor din tabel.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Anexa. Lista prescurtărilor folosite

b. = *báró* = *baron*
cs. = *császári* = *imperial*
Dr. = *doktor* = *doctor*
főgimn. = *főgimnáziumi* = *gimnazial*
evang. = *evangélikus* = *evanghelic*
g. kat. = *görög katolikus* = *greco - catolic*
gr. = *gróf* = *conte*
id. = *idős* = *senior*
ifj. = *ifjú* = *junior*
izr. = *izraelita* = *izraelit*
képv. = *képviselő* = *deputat*
kir. = *királyi* = *regal*
legid. = *legidősebb* = *cel mai în vârstă*
legifj. = *legifjabb* = *cel mai tânăr*
m. kir. = *magyar királyi* = *regal maghiar*
ny./nyug. = *nyugalmazott* = *pensionat*
luth. = *luteránus* = *luteran*
orsz. gyűl. = *országgyűlési* = *dietal*
ort. = *ortodox*
özv. = *özvegy* = *văduv*
ref. = *református* = *reformat*
r. kat. = *római katolikus* = *romano-catolic*
tb. = *táblabírósági* = *tabla regală*
tem. = *temető* = *cimitir*
unit. = *unitárius* = *unitarian*
v. = *városi* = *orăşean*

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)

Necrologul lui Antal László senior din 1828

Bibliografie selectivă:

❖ Bq-1786 – Bq-1814.

❖ ***Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, III. Kh – M***, ed. Dávid Gyula, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1994

❖ Lakner Judit, ***Halál a századfordulón***, Budapest, História, MTA TTI, 1993.

❖ ***Excel. Ghid de iniţiere***, Oradea, Editura Universităţii din Oradea, 2003.

BDD-A30275 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:45 UTC)